

SLAVJANSKI RODOLJUB.

Mesečni časopis na svitlobo dan od Slavjanskiga društva v Terstu.

List 5.

Mesca Julja

1849.

Slovenske šole.

Njih namemba.

(Na dalje.)

Še dosti bi se zamoglo povedati, kar potrebo slovenskih šol spričuje, fno nas sili napraviti jih; pa že ne bo nobeniga iskerniga domorodca, kteri bi tiste ne spoznal, ino močno občutili. Vaznejši bo se pogovarjali, kakšine bi imele biti, in kaj bi se naj v njih učilo. De na to vprašanje ložej zadovoljiv odgovor najdemo, ozirno so kaj maliga na zgodovino našiga naroda. Slavni Safarik pravi v svoji dogodivšini slavjanskiga jezika in knižestva: „Vidili smo iz kratkiga zgodovisa navad in šeg starih Slavjenov, de so od nekadaj (že v nepomnijih časih), že dolgo prej ko so se keršanske vere prijeli — mile zvezco gradjanstva, vojsko, kmetovanje, tergovstvo, in obertnijo poznali, vasi, in mesta, svoje bogove, in božje veže, v kterih so se zarad žartovnja, sodeb, in občnega posvetovanja snidavali — imeli; de so sicer malikovavci bili, pa nikakor taki okrotniki, ali divjaki, kteri bi nič ne bili vedeli od eniga ediniga narvikišiga Boga, nič od nevmernosti duše; de so čez to vsi eniga zaroda, enakiga jezika, in verozakona — če ravno po večim deli Evrope razprosteni, ravno s pripomočjo svojiga — vsim kolenam znaniga jezika v nerazterglivo versto zedinjenih držav združeni bili. Po poti tak daleč razprosljeniga, in veliko obsežljiviga obnašanja, niso mogli biti brez slovstva, takim okoljinam omerjeniga; ino tako so morali Slavenci tačas, kadar so se keršanstva prijeli, ino sv. pismo posloveniti začeli, že zadosti izobražen, očisen, ino na stopnjo popolnosti vzdignjen jezik imeti.“ Kdo bi po tem dvomiti hotel, de niso naši očaki se dolgo pred rojstvom našega zveličarja, in še nekatere stotleta po tem tudi svoje šole imeli?

Od Tater do jadranskiga, ino od Triglava do črniga morja v več zedinjenih držav združeni so imeli stanovitno sedeže, niso, kakor drugi narodi le od pastirstva, lovite zverin ali ribišta živeli, temoč so poznali umetnosti izobraženih ljudstev, obertnost in kupčijo, so obdelovali polje ino vinograde, in redili živino, niso tedaj na nizki stopni omikanosti, ino izobrazenosti stali. Da tako ljudstvo brez šol ne more biti, se lahko razume, se pa tudi lahko vidi, kaj so se mogli tedajni slavenski šolarji učiti. Učili so se vse, se ve, le v maternim jeziku; in se le to so slovenske dežele po dolgih bojah, in serditih bitvah požugane, rimskimu vladarstvu se podvergle, so bili persiljeni, se tud plujega jezika pervaditi. Rimljani so iz med njih si bili zbrali nar krepkejši vojsake in bojare, tud vladnike in vladatelje, vojvode; ja jih najdemo tudi na cesarskim prestolu v Sremi ali Cargradi slovočih. Iz Panonie, stare Istrie, in ilirskiga roda so bili med rimskimi cesarji imenitni: Klavdij II., Dioklecian, Konstantin Vel., Justinian in še več, ko so drugih.

Luč svete keršanske vere njim je že zgodla od izhoda, iz gerske dežele, ker jo je bil s. Pavl več let bil oznanoval, persijala, in v devetim stotletju sta s. Kiril in Metud že za nje poslovenjeno s. pismo v rokah v njih staniščah je obiskovala, ino s. križ tako terdno in globoko v slovensko zemljo ino v slovenske serca zasadila, de ga nobena moč še do zdaj ni mogla zrušiti in zmogati, ino de zmiraj lepsi sadje vsih keršanskih čednost ino krepost, zlasti sadje prave ljubezni, otroške pokoršine, enoserčne zvestnosti, kakor že v sercu vsakiga verliga Slavjana cvetle, nese, ino do konca sveta nosil bo.

Nekoliko, pa gotovo ne dolgo poznej, so Slavenci učnike kristjanske vere tud iz Rima — zlasti iz Ogleja, imenitniga Rimčanam podložniga mesta, ki tudi na slavenski zemlji leži, in slovensko ime ima, dobili. Tako častijo kakor svoje Apostelje s. Mohora in Fortunata posebno Gorotani, ki so po gorah v današnji Karniji, po Koroskim in Krajskim stanovali, kar hoče toliko reči, kar gorjanci. V krajih ker je s. vera od izhoda svoj začel dobila, in kerska ali greška cerkev se vtemeljila, se je v slavenskih deželah tudi v cerkvenih opravilih materni jezik rabil; tam pa kjer so Latinci bili Slovence preobrnili ali spokorili, je le rimska beseda veljala; vse cerkvene opravila so se v latinskim jeziku deržale, vse se je po latinsko učilo, po latinsko se je moralo tudi z Bogam v molitvi govoriti. Latinci so si zbrali v samostanah slovenskih mladenčev, so jih naučili narpoprej svoj latinski jezik razumeti in govoriti, po tem pa tudi veliko lepah drugih znanost, posebno bogoslovstvo, ino so jih potle za učonike in duhovnike v slovenskih krajeh postavljali. V Rimi je zato visoka učilnica, za razprosteranje s. vere, ktera še današnji dan v veliki časti stoji. V solah se je latinsko učilo, skoraj vsak, kdor je hotel v družbini kaj veljati, je moral latinsko znati, tak se je začel domači jezik zaničevati ino zatirati. Po slavim cesarju Jožefu II. je v vsch deželah Latince Nemec oblast iz rok zvil, tako tudi šole na se potegnili, ino vse slovenske kraje, mesta in vasi ponemščovat začel.

Za slovenske šole se v jugoslavjanskih krajah čisto nič ni skerbalo, tako de so le Čehi in Poljaci v 15. in 16. stotletju v slovensini visoko se povzdignili. Le samo v Dubrovniku je bilo v 16. in 17. stotletju nekaj rodoljubnih možev, kteri so svoj materni jezik s veliko radostjo onikavali, ino v tem veliko prav lepo pisanih reči nam zapustili. Pa tud od tod so slovenske modriče — od učencov s. Lojola (zavitarjov imenovanih) — pregnane, potegnile, ino hitro, ko so ti šole prevzeli — Latincam in Laham prostor davši, po navadni pohlevnosti in ponižnosti se skrile do sedajnih dnech. Od posameznih izkrenih domorodcev se je tudi po Krajskim, Koroskim in Stajarskim veliko lepiga semena, zlasti svetih naukov v slavenskim jeziku sjalo, zlasti se je pred nekkih letih v nekterih duhovnicah pravi duh med Slovenci zbudil, pa slovenskih šol še tak dolgo, tud na kmetih ni bilo, dokler de so sedajni ljubljanski knez ino skof, sprosil, de bi se naj po vsch krajske dežele le slovensko učilo. V muh časih

Škole ill učionice slavjanske.

Njih namèra ill svèrha.

(Dalje.)

Moglo bi se pripovedati još mnoga, koja svèdoče potèrbu učionica slavjanskih i silom nas ponukuju jih sagraditi; a buduè da nije veè ni jednoga vatrenog domorodca, koji ne bi ju spoznao i goruèe èutio; stvar bit èe korisnija razviditi, kakove bi one biti i koje stvari u njih uèiti bi se morale. I da ova laglje zadovoljno dokažemo, pogledajmo koliko toliko na događaje našeg naroda.

Slavni Safarik piše u svojim opisu jezika i književnosti slavjanske: „Iz kratkog popisa običajih i navadah starih Slavjanah vidili jesmo, da veè nekada (jur u vremenih nespomenutih) jur dugo prvo, neg su zažerili veru kerštjansku — poznahu gradjanstva mile svezu i vojsku, i poljedeljstvo, i tergovstvo i zanatstvo ili umetnosti; da imahu i sela i svoje bogove, i kuèe božje, u kojih se sabirahu na žertve, sude i veèe obèine; da ako i kipoštovci ili kipoклонitelji nisu nikakvo bili tako tamni ili divji, da ne bi ništa bili znali od jednoga jedinoga Boga, ništa od neumerlosti duše; da verh svega ovoga — svi jednoga naroda, jednoga jezika i verozakona — premda po većim delu Evrope razprosteni, biahu pomoèu istog jezika svoga — svim kolènom znanoga sadruženi nerazkivnim zavecom skupljenih državah. Takovim naredbami daleko razproslreni i veliko obuzimajući ni su biti mogli bez slave — pristojne okolnostim takovim; a kada su veru kerštjansku primali, i pismo sveto poslaveniti počeli ovi Slavjani, su veè jezik dosta izobražen, očistjen i na stupanj izvèrsnosti pouzdignut imati morali.“

Tko bi ništanemanje dvojitj još hotio, da èedovi naši i dugo prid porodjenjem i mnoga stotletja za porodjenjem Odkupitelja našega učionice imali jesu. Od Tatrah do jadranskoga, od Triglava do èrnoga mora mnogim skupljenim državam sadruženi imali su stalna pribivalista; nisu kakono ostali narodi hranili se samo pastirvom, lovom i ribarstvom, dapaèe znano su jim bile znanosti izobraženih ljudi, znani zanati i tergovci, djelali su polje i vinograde i blago goili; nisu dakle na nizkim stupanjima izobrazenosti i umetnosti stali. Razumi se lahko, da takov narod bez učionica bitè ni mogao, jednako se lahko spozna, sta ovi isti uèenici slavjanski uèiti su se mogli. I zna se, uèili su se svaka samo u jeziku maternim. Nu kaè su države slavjanske dugim bojima i krutim bitvama pridobite se podvergle rimskoj vladi, onda bili su primoran vaditi se i tudji jezik. Rimljani su izmed njih izabirali si najkèpkije vojnike i bojare, i službenike, vladatelje i vojvode; da nahodimo jih i u Carogradu, carskim prestolju veoma slavnih. Iz Panonije, stare Ilirije i poroda ilirskog bili su medju carima rimskim znameniti: Klauđja II., Dioklecian, Konstantin Vel., Justinian i ostali.

Svetlost svete vere kerštjanske prosvètila jim je rano od izhoda, od gèrcke strane, u kojoj navèštjival ju je više godištah sveti Pavao; a Kiril i Metud veè u devetim stotletju za njih poslavenjeno pismo sveto u rukah imajuèi pohajali jesu njih pribivalista i sadili križ sveti tako stalno i duboko u zemlju slavjansku i serce slavjansko, da za nje nikakova moè do sada mogla ni zrušiti ni izkinuti i da vazda lepji plod svih krèpostih kerštjanskih, navlastito, plod prave ljubavi, èetinskog posluha i serène duševnosti, kako veè u sercu svakog verliga Slavjana cvate, rodi i do svèrhe sveta roditi ga bude.

Nekoliko a istinito ne dugo vremena posle zadobili su Slavjani nauèiteljah vere kerštjanske i iz Rima, osobito iz Ogleja, grada znamenitog Rimljanom podložnoga, koji i na zemlji slavjanskoj je, i ime slavjansko ima. Na priliku spostuju kakono svoje Apustole sv. Hermagora (Mohara) i Fortunata osobito Gorutani, koji su na gorah po današnji Karniji, na Koroskim i Krajskim. Gorutani èe reèi Gorani. U onih stranah, u kojih je sveta vera kerštjanska prièela od izhoda, i utemeljila se cerkev gèrcka, u poslaih èerkvenih rabio je jezik materinski, a u onih stranah, u kojih Latinci su Slavjane priobratili, valjala je samo reè rimska; svi poslovi èerkveni ovsèivali su se u jeziku latinskom, svaka uèila su se latinski. Izabirali su si Latini mladièah slavjanskih u samostanah, uèili jih najprvo razumeti i govoriti svoj jezik latinski i zatim èuda lepah znanosti ostalih, osobito bogoslovstvo, i postavljali jih uèiteljima i redovnicima u krajih slavjanskih. U Rimu je učionica velika zato — za razprosteranje vere svete, koja i dan današnji veliko se stuje. U učionica uèilo se jest samo latinski; malo ne svaki, koji je u družbi kakvu vrednost imati hotio, morao je znati latinski, takim naèinom počeo se je zanièevati i zatirati jezik domaci. Za slavnog cara Josipa II. u naših èerzavah Latince oblast vinuo je iz ruke Nemae, učionice si prisojvio i počeo ponemèivati sve slavjanske strane, grade i sela.

U jugoslavjanskih stranah nije bilo za učionice slavjanske skèrbi nikakove. Samo èehi i Poljaci su u 15. i 16. stotletju Slavjanstvo visoko pouzdignuli. Nu samo u Dubrovniku bilo je u 16. i 17. stotletju nekoliko mužah rodoljubnih, koji radostju velikom izvèršivali su jezik svoj materinski i ostavili nam mnoge lepe stvari u istomu pisane. Nu od ovuda su slavjanske Vile pobegnule — kad su uèitelji sv. Lojola (Jezuitarima zvani) primili učionice, i prostor èimivše Latincama i Talianama običajnom krotkosiju i ponižnostju zakrile su se do dneva današnjog.

I na Krajskim, Koroskim i Stajarskim su osobni vatreni domorodci veliko lepog semena, osobito svetih naukah sijali u jeziku slavjanskim; probudio se jest osobito u nekkih seminištih redovnièkih pravi duh rodoljubnosti prie malo godištah medju Slavjani, a poljedelci učionica slavjanskih tako dugo još imali nisu, dokle sadašnji knez i biskup ljubljanski dopuštenja ni zadobio, da bi se najmanje u seih krajske države samo

se je večkrat permerilo, de so med terde Slovence terdi Nemci, kakor v poprejšnih terdi Latinci za učitelje postavljeni bili, katerih malo kdo de bi po domače slovensko brat in pisati znal bil. Od te dobe pa, ker so Slavenci svobodnost zapadli, ino pod ptujo oblast prišli, niso imeli več šol, kakoršne so vsakomu človeku — bodi si stanu kterigakoli — h časni ino večni sreči potrebne, ampak le šole, za višji, ino kakor pravijo bolj imenitne stanove. Vbogiga kmeta so holi nalaš v temnoti in neumnosti obdržati, in še ni dolgo, kar je neki bil to želje izrekel, de bi Bog hotel, de bi široki klobuk spet cele dežele pokrival. Ja — v motni vodi se lahko ribi.

Se lej lansko leto so mili cesar Ferdinand našimu jeziku z drugimi vrod enako pravico dodelili! Hvalnote se hočemo te neizreklive dobrote primiti, in se je k pridru našega naroda, Bogu h časti, in našim dušam k zveličanju poslužiti. Tako bomo saj začetek pripravili, na katerim bodo naši otroci ino unuki enako drugim narodom se k pravi keršanski svobodnosti, k pravi izobraženosti povzdignili, ino veselje dni na svetu živeli, kakor so jih nekdanj naši starši, kakor smo jih mi imeli.

Slava, večna Slava! milimu Ferdinandu ino našimu sedajnimu cesarju Francu Jožefu naj iz serca in ust vsakiga Slavena doni!

(Konec sledi)

Opomini kmetiskim zlasti primorskim Slavencem,

zakaj se materniga jezika držati, ga čistiti in braniti?

In kako zatiranim Slavencem pomagati?

(Konec.)

II. Ker so tedaj te krivice res tako velike in v nebo vpijoče bo vsaki pravi Slavenc vprašal, kako si imamo iz njih pomagati?

Pravi odgovor na to vprašanje bi veliko veljal, ko bi se ga Slavenci prav bratoserčno prijeli in stanovitno držali, ali poprej, ko bi se to zgoditi moglo, je treba, de bi se po božji postavi vsi sosedje sosesk bratoserčno ljubili in složno med seboj živeli.

Do zdaj smo Slavenci desetino veči del takim ljudem plačevali, kateri jo niso zaslužili in nas za njo tudi nigdar zahvalili, ampak veliko več nas oblačno gledali in tudi večkrat zato se bolj nevsmleno derli.

Kaj bi bilo, ko bi mi sami se kaki Bogu dopadljiv in vbogim sosedam koristni spomin kake radovoljne desetine za splošno pomoč obdržali, ali pa, kjer ga ni do zdaj v stric vbogih sosedov bilo, v novič vpeljali, in tako rajši Slaven Slavenu, kakor pa Lahe Slavencem v našo veliko dozdajno škodo in sramoto pomagati pustili.

To bi se prav lahko zgodilo, ko bi Slavenci sploh bolj složni in svoje koristi bolj zavedeni bili. Kaj bi se poznalo, ne govorimo od bogatega ampak od vbogiga Slavena, ko bi tistikrat, kadar formento (debelca) grozdje in olje, tri k vsakdanjim življenji nar potrebnišji reči spravljaja, vsaki sosed v kako od sosedov odločeno in s pravičnimi poglavari oskerbljeno varčnico (Sparfasse) po toliko dal, kolikor bi spomlad vbogim pomanjkavalo, de se ne bi vbogi Slavenci vsako spomlad Laham vklanjati hodili, de jim tam slabo robo drago in s prevelikim obresti plačujejo, ampak raj pri svoji soseski strihano mero ali avstrijskovo vedro si zaposodili, in v jesen, kadar Bog spet letno da, verhno ali domačo mero, ko je veči v skupnjo prinesli?

Po tem bi se lahko po malim, de bi to lepo in splošno koristno delo veči čast in spoštovanje pridobilo in tudi bolj globoko korenine v kako sveto in zmiraj bolj staro navado pognalo, ta družba v soseski, v kako lepo in sveto bratovšino, postavimo v Bratovšino presvetiga Zakramenta poslovala, in se po tem kakor en student po soseski raztekala, katera voda v kaki grad vpeljana gor na visoko in spet nazaj dol v posodo teče in toliko manj presahnihi more, ker zmiraj to, kar ostaja, brani in po pravičnih obrestih več nazaj dobiva, kakor izdaja.

Slavenci! pomagajmo si sami iz dozdajnih rev in težav in ne išimo, kakor do zdaj tam pomoč, kjer nas le škoda in sramota čaka. Verovajmo, kakor pravoverni kristjani Bogu, cesarju in sebi in ne pustimo se več slepiti in v ranke loviti od hinavskih mejašev, kateri nas sladko k sebi vabijo in gladijo, de jih pasemo in dobelimo, sami sebe pa po neumnosti spodjedamo in zatiramo.

Kdor je predober, je osli podoben, je prigovor naših staršev. Zavoljo naše prevelike dobrote se nam skrivaje Lahi debelo smejejo in nas prav za to po pravici sempie in schiave namest Slave imenujejo, in nas Slavene še med kristjane, kakor Ogrci med ljudi ne štejejo. Laska mesta in terdnjave ob morji in tergi po Istriji in Dalmaciji, kaj so bili do zdaj drugača kakor toliko tičinc (tiol) v katire so benečanski in drugi Lahi po gradih, Karnieli pa po tergh in vaseh vboge Slavene s posojilami in s drugim mogočnim zvijačam, kakor ptice na zanke in limance lovili, in jih tam tako vjete nevsmleno davili in skubli.

Nas prebivavcov v primorji to je v predimorski državi je okoli 200.000, med katerimi je malo čez 50.000 Lahov in 150.000 Slavencov. In Lahi, ako ravno samo četerti njih in nas tri četerti, vsim Slavencem, ker mi skoraj niker nadsodništva ali glavne soseske nimamo, po Istriji in ob morju vkažujejo in po naši neumno preveliki dobroti nar boljše zemljiša in prilike imajo.

Na noge tedaj, dragi bratje, Slavenci! Branimo se sladkim in oblačnim oderuhom po pravici in milosti, katira je nam od Boga vselej, lansko in to leto pa tudi od našiga svitliga cesarja podelena bila in mislimo, de nar bolj za svojo, svojih staršev in vsiga slavenskiga roda čast in korist skerbimo, če se našiga materniga jezika zvesto po izgledu drugih narodov deržimo, ga čistimo in branimo, po rimskim prigovoru: „V složnosti majhine stvari rastejo, v razpertiji nar veči razpadejo,“ svojo samo v Evropi čez 80 milionov veliko bratovšino podpiramo in širimo in si tako ne samo iz telesne sužnosti ampak tudi iz duhovne tamnice pomagamo.

Eden stranski člen Terzaško-slavjanskiga društva v Droru.

Terst na avstrijsko-slavjanski zemlji.

(Konec.)

Častljiv je ponos, z katerim odrenjenci starih rodovin Tersta še dan današnji na svoje predece nazaj gledajo. Oni so bili modri, v prihodnost gledajoči možje. Zdj se lahko govori, de ni bilo treba velike umetnosti za spoznati blizo ležečo korist. Mi smo druge misli. Možje, kteri v tisti dobi, v kateri sedajno veliko mesto je bilo majhni terg brez brodov, brez teržva, brez denarja, so za svojo naravno odločno spoznali, srednik velikiga teržva med svetom in za svetam ležečimi slavjanskimi ino neškimi

slavjanski učilo. U onih vrémnih se je više putah dogodilo, da bili su medju posve Slavjane posve Nemci, kakono pred ovim posve Latini postavljeni učiteljima, kojih redak je bio, koji po domaće slavjanski čitati i pisati bi znao bio.

A od kada Slavjani zgubili jesu slobodnost i prišli pod tuđu oblast, ni su više imali učionica, kakove svakomu čovjeku — neka bude stališa kogamudraga, za srčicu vrémenu i včkovitu potrebne jesu, da samo za više i kako se običajno imenuju za plemenitije stalše. Samovoljno hoteli su siromaka težaka ili poljodielca držati u tminah i bezumnosti, a nije još dugo od kad je neki izustio želju: Da bi Bog dao, da bi opet sve. deržave širok klobuk kriol Dá dá, lagahno se ribe u močnoj vodi love.

Nu lansko léto dodélio je mili car Ferdinand jednakopravost jeziku nasimu s ostalima! Srećom hvalnim primimo ovu neizreklivu dobrotu i služimo se s njom na korist našeg naroda, na slavu božju i spasenje naših! Tako uložiti ćemo najmanje temelj, na kojim sinovi i unuci nasi na priliku ostalih narodah do prave slobode kerštjanske, do prave izobraženosti budu se pouzdignuli i živili dneve ugodnije na svetu, nego su jih nasi dedovi, nego smo jih i mi imali.

Slavu, včkovitu slavu neka srecem i ustima uzdava svaki Slavjan Ferdinandu Milomu, i našemu caru sadašnjemu Franju Josipu!

(Svrha sledit će.)

Opomena kako imadu seljanski a osobito primorski

Slavjani materinskoga se držati jezika, čistiti i braniti ga?

I kako moglo bi se podpomoci potištenim Slavjanom?

(Svrha.)

II. Kad su ove krivice toli velike i u nebo vapjuće, pravom svak Slavjan pita, kako imadome se iz njih pomoci?

Prav odgovor na ovo pitanje bio bi neceljiv, ako bi se Slavjani bratski latili i stanovitno držali; alj prie nego se to sbiti može, bilo bi potrebno, da se usled božjeg zakona bratoljubivo ljube i da složno žive med sobom svi susedi.

Do sada patjivali jesmo mi Slavjani desetinu većinom takim ljudim, koji nisu nju zaslužili, niti za to ikad zahvalni bili, nego koji su tim više nas prezirali, da i toli putah za to bezsmiljno globili.

Kako paka, da bi mi sami doma gdčakvu Bogu prijatnu i siromašnim susedom koristnu spomenu iz blagovoljne desetine za obcu pomoć susedah sadržali, ili gdč takve dosad nije bilo uz uboge susede utemeljili, iz nova, da bi ovakim načinom Slavjan Slavjana, a ni kao što bilo je do sada na veliku našu škodu i sramotu, Slavjan Talijana podupirao.

To pako nebi težko bilo, da su samo Slavjani sve više složni, i da više na svoju korist paze. Sta se čini, ako bi, negovrimo od bogatiga veči od siromaha Slavjana, svak u občini kada se spravljja formentom, grozdje i ulje (zejtin), tri za svakdanje življenje najpotrebitije proizvode, u gdčakvu od svih opredeljeni i po gdčakvom pravičnom opravniku oskerbljenu štedionicu uložio, koliko bi siromašnim u pramaljetje uzmanjkalo, da ovako onaj nebi bio prinudjen svako pramaljetje klanjati se Lahom, koji mu nevaljanu robu za nečovečju platu prodajaju, nego da bi u svoju občinu razi punu mēru ili austrijsknu vedru posudio, i jesecnom kada Bog daje opet letinu, nagernjenu ili donaću mēru povratio.

Da bi pako ova lēpa i obće koristna uredba više česti i imenu pridobivala, i da bi se dublje ukorenila, mogla bi se gdčakvom lepom i svetom bratinstvu n. pr. svetoga Sakramenta pridružiti, da bi se onda razlicala po občini kano zdēnac ili bunar, iz kojega provodjena u kakav grad voda teče gore na visoko i opet dole natrag u sud teče, i tim manje presahnuti se može, jerbo ono što ostaje još, po pravici kamati ili livhi više natrag dobiva od onoga što dava na polje.

Slavjani! prisćokimo si medjusobno iz dosadnjih tēsnotah i nuždah, i ne tražimo kao što do sada tamo pomoci, gdē nas samo škoda i sramota čeka; vćrujimo kano pravoverni kerštjani Bogu, caru i samom sebi, i nedajmo više oslepiti i uloviti se u zamke himbenih i licumirnih susedah, koji nas sladko k sebi vabe, i glade, da ih hranimo i pilamo, same sebe pako neumno zavajdomo i lćatimo.

Tko je predobre i premirne naravi nalican je magarcu, jest prislovice naših starih. Zavoljo naše odvishno dobrote nam se Talijani potajno grohotom smēju, i nazivaju nas pravom „sempie“ i „schiavi“ namēste Slavi, i nas ne pribrojivaju Kerštjanom, kao što Magjari nas ne broje u ljude. Talijanski gradovi i tvrdjave na obalah i tergovištu po Istriji i Dalmaciji, što su bili do sada, nego isto toliko plićarnicah, u koje su Slavjane po enakovim posudivanju i drugih mogočnih varkah ili lukavstinah, kano ptice na zamke i sibami hvatili, i uhvatjene bezsmiljno davili i ćupali.

Nas prebivavcov u Primorju ima okolo 200.000, medju kojimi malo više od 50.000 Talijanah a 150.000 Slavjanah. I Talijani, ako ih baš neima više od četertine nas, upravljaju po Istriji s nami, jerbo mi nigdē neimamo nadsudišta ili zaglavne občine, i imadu usled naše prevelike dobrote najbolja zemljišta i dobra.

Na noge dakle dragi Slavjani! Branimo se siadkim ovim deraćem po pravici i milosti, koja nam je od Boga svigdar, lanjsko i ovo leto pak takodjer od svetloga našega Cara podeljena bila, i mislimo, da ćemo najbolje za svoju, svojih roditeljah i ćelovitoga naroda slavjanskoga čast i korist skerbiti, ako se materinskoga svojiga jezika vćrno deržimo, njega čistimo i branimo; po rimljanskoj poslovici: „Slogom malenkosti rastu u neslogi najslinije razpadaju“ svoju samo po Europi više od 80 milionah brojeću bratju podupiramo i razprostranjivamo, i ovako ni samo iz telesnog robstva veči i iz dušne tamnice izbavimo se.

Od izvanjskoga nekajega člana Terštjansko-slavjanskoga društva u Dooru.

Terst na austrisko-slavenskoj zemlji.

(Svrha.)

Častit je ponos, s kojim potomci starih rodovah Tersta još i dan današnji na predke svoje pogledaju. Oni su bili mudri, daleko u budućnost gledajuči muževi. Sad je lahko reći, da nije velike mudrosti, za upoznati blizu ležeće koristi trebalo. Mi smo drugih misli. Muževi, koji su u ono doba, kad je sadašnji veliki grad malešno selce brez brodovah, brez tergovine, brez novca bio, za svoje prirodno opredeljenje upoznali, posredstvenika velike tergovine pomedju svetom i pomedju za gradom le-

deželami biti, namenje katero se je skoro po polovini jezerolejta za pravo skazalo, ino katero — zdaj smimo to reči — se bo za vse prihodne čase za pravo spoznalo, taki možje imajo gotovo pravico, časovno prihodnih rodov terjati.

Terst je hotel v letu 1382 del Avstrije biti, ker Avstrija je oblastovala Ilirijo, krajnsko ino Štajersko, ker je tek, kateri bi blagost mesta odrodil, le od gorá unih deželá dol teči zamogel. Terst po svoji zemljopisni legi ni zamogel tergovska založnica Italje biti, z Genuvom in Benedkam enako napredovati, če bi tudi njegova politiška moč enaka bila moči tistih mogočnih mest. Pa ravno ta lega je sčasama Genuvi in Benedkam nemogočno storila, da bi, če ravno mogočni in bogate, Terstu tergovstvo z severnim deželami branili. Teržčani so spoznali korist zemljopisne lege, pa za obrniti jo v svojo korist, so se morali severu popolnoma pridružiti.

To so storili.

Le od tega časa je mesto začelo precveteti. Vladarji slavjanskih ino nemških deželá so primorali svoje podložnike, ki so navajeni bili Benedke za svoje terzise imeti, v Terst se obrniti. Tam so morali prodajati, tam svoje perdelke z drugimi plujih deželá zamenjati. Mi smo pred rekli, da Teržčanam je pridruženje k severu za pohabšenje zemljopisne lege potrebno bilo. Nekteri bi mende rekli, da bi zemljopisna lega mesta tudi brez pridruženja k Avstriji bi za precvetenje Tersta dovolj bila, kajaze na druge mesta kakor Hamburg in Bremen, ktera sta svojo samostalnost obdržela, in vonder po svoji legi teržstvo za njimi ležečih deželá na se potegnila. Tako bi se za res veljaven dokaz proti umetnosti očakov Tersta izpeljal. Ampak primera z unina severnima mestama ni prava. Uni mesta ležita na iztoku dveh evropskih poglavitnih rek, kateri v svojim teku do morja natorno velike ceste pretečenih deželá naredita.

Terst ne leži na nobeni reki ino deli korist svoje lege z mnogimi mestami, ktere ne daleč od svoje meje ravno tako dobro in clo boljše zavetje ko Terst imajo, med tem ko Hamburg in Bremen korist svoje lege le samo za se imata. Nadvojvodstvo Avstrije bi bilo zamoglo teržstvo kakor v Terst ravno tako tudi na drugi kraj jadranskega primorja napeljati. Natvora samo po Labi (Elbi) teržstvo v Hamburg vodi; tu pa so bili le volja ino moč človekov, ki so teržstvo po z rokami izdelanih cestah v Terst napeljali. Razložik je važen. Ljudje ki niso reko vstvarili ne premorejo iztok svojojvoljno drugim prestaviti; ljudje pa, ki so cesto izdelali jo premorejo, ako hočejo, drugam preložiti ino poprejšno izhodise zapreti ino založiti. Osoda na iztoku velike reke ležečega teržnega mesta leži po nekakšnim le v božjih rokah, druga na izhodu ceste ležečega v rokah človekov. Avstrija, katera je Terst povikšala, ga zna tudi ponizati. Volja cele dežele bi zamogla z krasnim mestam tako premožno izpeljati, kakor jo je čas z enkrat krasnejši Akvileji izpeljal. Stari Teržčani so vedili kar so storili, kadar so se v letu 1382 radovoljni Avstriji pridružili. Ako bi se bili republikli Benečanski podvergli, bi danas vkljub zemljopisni legi pod hribom Opčine le barbarsko selo, ne večje od Muje, stalo. Čudno je, da nasledniki možov leta 1382, kteri so se tako razsodno Avstriji nagnili, zdaj terdijo da je Terst taljansko mesto. Vonder se spominimo, da jim morebiti krivico delamo. Ne deseti človek notri v mejah Tersta zamore svoj rod od starih plemen tega mesta odvodi. Od skora 80,000 prebivavcov, kateri zdaj v Terški ukrajni žive, se jih je več ko deset desetina po podaritvi osvobodivniga pisma terziva cesarja Karola sestiga tam naselilo. V tisti dobi niso ziveli v mestim okraju več ko 5600 duš. Gostivnost, ktero je novi svobodni pristan proti vsakterimu skazal, je bila bezkončna. Ptujci iz Gerkije in jutrove dežele, iz Francije in Britanije, iz Italije so se tam naselili, kakor de bi v mestu domorođci bili. Primera teh naselnikov ino njih naslednikov proti državi je bila sledeča:

Ali niso avstrijski državljani postali — njih število je zlo veliko — takrat nimajo na nič pravico in odvdisjo le od miliga poterpljenja, z katerim se država proti njim zadržati blagovolji. Svoboda odvzelja svojiga primoenja je samo, kar jim država vzeli ne zamore.

Ali pa so avstrijski državljani postali, in takrat jih veže prisega in dolžnost k zvestobi do države še očitneje ino z močnejši moralni dolžnosti kot večidel družih mestjanov. Zakaj oni niso bili persiljeni podvreči se; radovoljni, brez povabjenja, so dolžnosti na se vzeli, ktere od njih nobeden terjal ni. Postali so udje avstrijske državne zveze, ker so hotli ne ker so morali. — De eno mesto ali ena dežela drugi sliši, za to ker se njen jezik posebno tam govori, ne sme noben umen in zbrihlen človek terditi. Reka in Tisin niso deli Italije, Savoja in Belgija niso deli Francije, S. Galen ino Curih niso deli Germanije, Nova Jorka in Baltimore niso deli Anglije, če ravno jeziki tistih deželá tam vladajo. Bi moralo morde mesto Terst za to taljansko biti ker tam taljanski jezik — in vonder ne brez drugih jezikov — govori? To bi bilo eno zaverljivo pravilo; zakaj če bi se peldeset tavežten Gerkov pravice poprijeli se v mestu naselili, bi bilo tedaj mesto gersko, in tako bi se zamoglo tudi francosko, britansko ali špansko storiti. Svobodne brodisa, kateri vsakimu pravico naseliti se dovolé, bi znali tedej od leta do leta, ali od mesca do mesca svojo narodnost spremeniti. Pa mesto Terst, terdijo drugi, sliši Italiji po svoji zemljopisni legi, je v natornih mejah te dežele zaperto. Ako bi to terdenje pravo bilo, bi veliko važnost imelo v razsodi prepričniga vprasanja, ako Terst je taljanski ali ne. Ampak to terdenje je prazno. Terst ne leži notri v natornih mejah Italije, ampak leži notri v natornih mejah dežela, ktere taljanskim narodom slišijo.

Gibraltar sliši Britancam, pa leži notri v natornih mejah Španije; tudi Kalé (Calais) je enkrat Britancam slišalo in vonder je mesto v natornih mejah Francije ležalo. Dogodivšine nas učé, de so se ptuje ljudstva v majhnim številu na primorjah deželá naselili, ktere so že druge ljudstva v posestvu imele. Večkrat je primorje nerodovitno bilo in ni mikalo kinetovavske narode tam naseliti se. Dovoljši so tedaj plujim ribolovcom ali brodnikam prostor zasesti, kteriga sami niso hotli porabiti; ampak to dovoljenje ni premaknilo meje dežele, ktere narava sama je postavila. Kadar je bilo katalonskim ribolovcem dovoljeno, se blizu Marsilje naselili, zemlja, ktero so zasedli, ni postala špansksa, ostala je francoska. Pot do morja, velika cesta, ktero vsigamogočni sam je človestvu daril, ne sme nobenim velikim narodu od majhne množice ljudi, kateri vosko zemljiše poleg morja zasedejo, zaperta biti. Veliki narodi, kakor velike reke, išejo natorno mejo pri morju ino razveržejo z svojo neizmerno močjo majhne zadržke, ktere njihov tek vstaviti hočejo. Tukaj bi se nam znalo protigovoriti, de gore natorne meje delajo, ino de kakor Teko gore prestopiti ne zamorejo, tudi narodom ni treba jih prestopiti.

De gore večkrat naravno mejo delajo je gotovo, ravno tako je pa tudi gotovo, de večkrat jo ne delajo. Planine ločijo nemško ravmino od lombardske, ampak Apenine ne ločijo Italijo od Italije. Gore stvorjo za

žečim slavjanskim ino nemackim zemljama tvoriti, naméru, koja se skoro posle polovine stoléca kao prava zasvedočila, in koja će se — sad smemo to reči — za sva dojdúca vremena kao prava obdržati, takvi muževi imaju pravo, da uvaženje od budúštih rodovah traže.

Terst je hčeo leta 1382 del jedana Avstrije postati, budúci da je Avstrija Ilirijom, Kranjskom in Štajerskom zavládala, budúci da je reka, koja bi blagostanje grada pospeševovati imala, samo sa bregovah onih zemaljah dole teći mogla. Terst po svome zemljopisnome položaju ne mogáse tergovčakom založnicom Italije biti, jednako sa Genuvom in Mletcima napredovati, i sve kad bi njegova politišna moč jednaka sa snagom ovih jakih gradovah bila. No upravo ovaj položaj pričinu vremenom i Genuvi i Mletcima nemogućnost, da nisu pri svoj njihovoj sili i bogatstvu mogli Terstu prekratiti tergovinu sa severnim zemljama. Terstanci su njihovog zemljopisnog položaja korist upoznali, ali za obratiti isti na svoju polzu, moradoše se severu tesno pridružiti. Ovo se i učini.

Tek od toga vremena poče grad cvetati. Vladari slavjanskih ino nemackih zemaljah primadiše podanike svoje, koji su naviknuti bili, Mletke za terziste svoje smatrati, da u Terst dolaze. Tamo su morali prodavati, tamo svoje proizvode sa onima iz stranih zemaljah menjati. Mi smo napred kazali, da je Terstancima pridruženje k severu za pohabšenje njihovoga zemljopisnoga položaja potrebno bilo. Mogao bi kogod možda reći, da bi zemljopisni položaj i brez pridruženja k Avstriji za precvetenje Tersta dovoljan bio, i na gradove kano Hamburg i Bremen uputili, koji samostalnost svoju obdržavaju, i ipak položajem svojim tergovinu za njima ležečih zemaljah na se privukoše. Takov bi se zaista u slučaju tome valjani dokaz izveo. Ali sraavnjivanje sa onim severnim primorskim gradovima nije pravo. Ovi su na ušću dvjuh poglavitih evropskih rekah položeni, koje u njihovom u more toku prirodne velike ceste zemaljah, kroz koje teku, sačinjavaju.

Terst ne leži ni pri kakvoj reći, ima zajedničku korist svoga položaja sa mnogim mestama, koja ne daleko od svoje meje ravno tako dobru, a od časti i bolju od Tersta radu imaju, dok Hamburg i Bremen koristi svoga položaja sa svim samo za sebe uživaju. Nadvojvodstvo Avstrije moglo bi tako isto dobro, kano u Terst, tergovinu i na drugu stranu jadranskoga primorja odpravljati. Tergovinu u Hamburg vodi sama prirodna posredstvom Labe (Elbe), no ovdé volja i moč ljudih, koji su tergovinu po sagradjenima od rukuh cestama u Terst doveli. Razlika je vrlo važna. Ljudi, koji reku načinili nisu, ne mogu ni ušće njeno po volji preneti, ljudi pak, koji su ceste sagradili, mogu ovima, ako hoće, drugi pravac dati, i staro ušće preprečiti i zatvoriti. Sudba jednog tergovčakog mesta, koje pri ušću velike kakve reke leži, stoji po njekome otnošenju samo u rukama božjima; ona pak ležečeg pri ušću kakve ceste u rukama čovečijima. Avstrija, koja je Terst povisila, može ga i poniziti. Volja cele zemlje mogla bi s krasnim Terstom takvu promenu učiniti, kakvu je sa krasnom njedra Aquilejom učinila. Stari Terstanci znali su, šta su uradili, kad su se leta 1382 Avstriji svojojvoljno pridružili. Da su republikli Mletčakoj podvergli, danas bi Terst pri svom zemljopisnom položaju bio samo jedno ribarsko seoce izpod brega Opčine u veličini Muje. Čudno je, da naslednici onih muževeh od leta 1382 koji su tako rešitelno se Avstriji obrnuli, tvrde, da je Terst taljanski grad. No opominimo se, da jim možda nepravicu delamo. Niti deseti čovek unutar granice Tersta može rod svoj od starih plemenah grada ovoga izvesti. Od skora 80,000 zitehaj, koji sada na zemlji Tersta žive, više su se od devet desetinah posle darovanoga Dragutinom VI. prava slobodnoga tergovanja tamo naselili. U ono doba više od 5600 dušah nisu na gradskoj zemlji živelii. Gostoprinstvo, koje je novo slobodno pristanište na spranu svakoga ukazivalo, nije poznavalo granicah. Stranci iz Gerkke i Levanta, iz Francuzke i Englezke, iz Italije naseliše se tamo, kakor da bi u gradu rođeni bili. Otnošenje ovih naselnicah i njihovih potomakah k državi sledeće je:

Ali niso austriskim državljanima postali, takovih je broj zdravo velik, i onda nemaju ni našto prava, i zavise sa svim od blagog poterpljenje, kakovo država u smotrenju njih zadržati za dobro nalazi. Pravo slobodnoga odlaska jedino je, koje jim država zakratiti ne može.

Ali su državljanima postali, i onda jih prisega i dužnost k vèrnosti nasram države veže, i to očitnije i s jačim moralnim obvezatelstvom, nego li veći del drugih gradjanah. Jer oni nisu bili prisiljeni podverći se; svojojvoljno, nepozvani, obvezatelstva su na se uzeli, koja se od njih iskivala nisu. Postali su članovi austriskoga državnoga saveza zato, što su hteli, ne što su morali. — Da jedan grad iliti jedna zemlja drugoj podleži zato, što se njezin jezik tamo naročito govori, ne sme nijedan razuman i bistar čovek tvèrditi. Reka (Fiurma) i Tessin nisu delovi Italije, Senopa i Belgija nisu delovi Francuzke, S. Galen i Zurich nisu delovi Nemačke, Novi York i Baltimore nisu delovi Englezke pri svem tome, što jezici ovih zemaljah tamo vladaju. Samo bi zar Terst zato taljanskim morao biti, što se jezik tamo taljanski — govori? To bi jedan prezritelan dokaz bio. Jer kad bi se 50,000 Gerkah pravom u gradu se naselili poslušali, to bi onda po tome Terst gèrkim bio, i mogao bi po obstojatelstvu takodjer i francuzkim, englezkim i špansjolskim načiniti se. Slobodna pristaništa, koja svakome pravo naselbine dopustaju, mogla bi dakle od leta do leta, i od meseca do meseca narodnost svoju menjati. No grad Terst, tvrde neki, po sili svoja zemljopisnoga položaja Italiji pripada, on je u prirodnom zemlje te granicama zauzet. Kad bi ovo tvrđenje pravo bilo, to bi onda ono veliku važnost pri razrešivanju pitanja, da li je Terst taljanski, imalo. No tvrđenje to je prazno. Terst ne leži unutar prirodnih granicah Italije; on leži unutar prirodnih granicah onih zemaljah, koje slavenski narodi obitavaju.

Gibraltar podpada Englezkoj, no on leži unutar prirodnih granicah Španije; i Kalé (Calais) prinadeležaše njedra Englezima, premda grad unutar prirodnih granicah Francuzke ležáše. Dogodivšina nas uči, da su se strani narodi često u manjem broju na pribrežjima zemaljah, koja su već drugi narodi priležavali, naseljavali. Često je primorje neplodno bilo, i narodi zemlju obrabotavajući ne imadoše volje naseliti se. Dozvoljavali su dakle stranim ribolovcima i brodarima prostor zemlje, kog sami ne korist upotrebiti hteli nisu, zauzimati, no ovo dozvoljenje nije granice zemlje, koje je sama priroda postavila, poremetila. Kad je katalonskim ribolovcima dozvoljeno bilo, da se blizu Marsilje naselili mogu, zemlja, koju su zauzeli, nije postala španska, nego je ostala francuzka. Put k moru, velika cesta, koju je Vsemogući sam čovečanstvu podario, ne sme nikakvom velikom narodu od manjeg broja ljudih, koji uzano zemljiše pokraj mora zauzimaju, zatvorena biti. Veliki narodi, kano i velike reke traže prirodnu granicu pri moru i uklanjaju sa svojom neizmèrimom snagom zapreke, koje njihov tok hoće da obustave.

Ovdé bi nam e moglo protivreći, da gore iliti planine granice pri-

res dobro in močno naravno mejo med ravninami in gora. Oni so dvojni overik, nazgor gredocim velik, nazdol se podajočim za prav nikakoršni zaderži. Locijo tedaj razložno ljudi ki pred hribom in ljudi ki za hribom prebivajo. Slavjanski narod pa ne stoji za hribih Tersta, on stoji na hribih. On je od nepomljivih časov gorsko ravnino obsedel, katera od Cela in Ljubljane v jadransko morje sega. Ako bi ena reka od gorske ravnine jadranskim morju pritekala, narava jo ne bi vstanovila, in ravno tako se ne najde en zaderž, ana naravno mejo za slavjanski narod, koji jo le najde pri morskem bregu. Tam kjer gore ravnine od ravnin ločijo, storijo dobro in terdno mejo. Ampak tega ne storijo pri Terstu. Ne najde se druge ravnine pred gorah, ko valove jadranskiga morja. Gorske ravnine pogrezno svoje korenine globoko v morje ino mesto je zdeloma na vmetalsko zneseni zemlji, zdeloma na nedoli hriba sozidano.

Gore storijo tudi za to dobro naravno mejo, ker so naravno branilo narodom, kateri za njih prebivajo. So terdnjave, katere je Bog narodom daril. Ampak na nogi gore ne sme nobeden drug narod stati, ko tisti, ki na verhu stoji; ne sme za to ker ne more. Slavjani, kateri sami so do Opčine prebivavci gorske ravnine, imajo absolutno, neprenehljivo oblast čez kraj, kteriga Terst zasede. Oni znajo mirno in brez straha naseljenje mesta tudi z plujim narodom gledovati, zakaj on ne zamore, naj si bude tudi močan ino številat, posestvo proti unim zabraniti, kateri so ga od narave dobili. Iz gorske ravnine dol se zagagne, zamorejo, ako hočejo, mesto pod njimi razdreti ino njegove prebivavce v morje pregnati.

Ampak Terst, ki se ne zamore braniti proti obdajajočim goram, se zamore braniti vsaki nevarnosti proti morju, zamore dobro vterden, vsaki brod, kateri se mu v sovražnim namenu bliža, na nič spraviti, razsoden dokaz, kakor menimo, de tukaj ne gora, ampak morje naravno mejo stori.

Terst slisi Avstriji po dvojni pravici, po dobrovoljni pogodbi leta 1382 ino po svoji zemljopisni legi notri v naravnih mejah, ktere so slavjanskim narodom postavljene, ki so svoje politiske osode z unim drugih dežela zedinili. Mesto slisi pa Avstriji tudi po močnejši pravici — *samoohranjenja*. Odločen od močniga, živiga drevesa, katero ga redi in obrani, bi Terst, šibka in nezmožna veja, na tla razpadel.

Jih je morebili mnogo ljudi notri v mejah tega mesta, državljani plujih dežel, kterih serca le nagibe za svojo domovino, in nobeno za Avstrijo ne čutijo. To pustimo valjati. Njihove serca naj bodo njihovih domovini obherni. Tukaj živjajo le gostivnost, za katero so prosili, ampak ne smejo nikoli pozabiti, de le gospodar v svoji hiši pravico ima in de gost nima druge pravice kakor to, hišo zapustiti, ako mu v nji ne dopade.

Postovenil F. C.—r.

Knjižestvo.

Zlo se veseljem, prepričavši se, da slovenski duh tak krepko se oživlja, da Slavni iz jezeroletniga spaaja se zdramlajo, in zmiraj svetlejši iskre svojiga bistriga uma poganjajo; pa serce mi od radosti poskak-ljuje, de imam perloznost dragim domoradcam, in rodoljubam posebno iz-versten izdelk slovenske umetelnosti perporočati.

Naš lepopsatelj, in učitelj lepopsa v c. k. normalni šoli v Terstu Jovan Levč je na svojem polju sad iskreniga truda, in umljivosti sozoril, ki se bo vsakomu voditelju dečinstva močno dopadel; posebno ker to dečce v čednim slovenskim jeziku zdeljeno se tudi Nemce prekosi, ino nam novo dozdaj neznanu pot k lepopsu odpre in pokaže. J. Levč je namreč v svoji dolgoletni skušnjji zapazil, da za lepops, če hočemo, de bi ga otroci iz šole v življenje saboj vzeli, in ne morali kakor je dozdaj žalibog! dostikrat treba bilo, se ga, želeči dobri pisaci postati, še le odvaditi, in drugiga naglajsiga rokopsa prijeti, je nar perva pogodba ta: de se otroška roka kmalo od začetka k naglopisu izuri, ino narpoprej pervadi v urninu teku, in lahki gibivosti čerčne podobe narejati, ter leté tako si persvojit, de se jih znebiti, ino je pokvarit tako lahko več ne more.

Glejte, kaj on sam čez to reče:

„Ako se otroci zgodaj navadijo z hitrim prostim gibanjem roke zavilkam pisa slediti in se podob polastili, jim bodo té getovo tudi prihod-nič v posestvu ostale, in prazna misel, de se pis z poznejim hitrim pisan-jem gotovo pokazi ali spridi, bo overžena. Marveč se bo po tem načinu pis čé dalje bolj omikal in bo čé dalje lepsi in prijetniši, kolikor se bo roka hitriga pisanja bolj navzela in krepkejši in urniši postala.“

Celi izdelik bo kej dva pola obsegel od načinstva in lepopsu in od zaderžanja učitelja pri poduku, ino trideset izglednih listov, ali primerov. Letih nekteri vižajo učitelja pri urjenju, in vajeju roke k naglopisu; drugi pa služijo k pervajeju slov ali čerčnih podob, katere on prav razum-ljivo in zapopadljivo iz temeljnih perviskih čert izobražovati in zlagati učé. V ta namen služí dični list, na kterim se izgledno pokaže, kako se vse čerke iz svojih pervinskih čert od stopnje do stopnje po malim razvijajo, in izobražijo.

Perdjan je tudi rimski pis v svojih prostih in okinčanih podobah — potem gotovski z lepimi in dopadljivim kinči, in posebnimi števlinicami; zadnič pa so serbski, to je Kirilica po Vuku Stef. Karadžiču. Ta sledni priložik bo, mislim, pričijoče delo posebno perporočil. Zakaj, kdo ne želi, de bi v kratkim vsak izobražen Slaven oba glavitna pisa svojiga jezika, namreč sedajniga latinskiga, ino Kirilico ravno tako gladko ino lično pisat znal, kakor beremo in pisemo skoraj vsi latinskiga ino nemškiga!

Se na pogled bodo bukvice tako de bo gotovo vsakomu všeč, okin-čane; krasni naslov se sviti v pomenljivih slovenskih farbah, in zvezane bodo lepo. Priložene lične podobe kažejo v izgledu deržanje trupla, roke in perasa per pisanju.

Na svitlobo pride ta književni izdglk nar dalje mesca Septembra tega leta — ino tak dober kup, kar bo mogočé — na stroške izdelavca.

S. R.

Nove knjige.

Naravoslorje, nove od častlīga gospoda *Karlna Robida* vmetno in prijetno v slovenskome jeziku spisane knjige se bodo v prihodnim mescu dobile v stanišu slavjanskiga družtva, po 36 krajcarjev.

Napoved Slavjanskiga Rodoljuba.

Pričijoči list bo mende predzadni tčiga časopisa, kateri bo z mescam Avgustam pojenjal, dokler se bo Slavjansko družtvo per volji in moči čutilo, lastniga vrednika najeti.

rodne čine, i kao što reke planine preči nemogu, tako i narodi ne traba njih da prelaze. Da gore često prirodnu granicu čine, istina je, ravno tako, kano što često i ne čine. Alpi dele nemačku ravninu od lombar-diske, ali Appenine ne dele Italiju od Italije. Gore tvore istina dobru i jaku prirodnu granicu pomodju ravninom i ravninom. Oni su dvojaki za-pek, veliki gore penjajućim se, upravo nikakav dolo spuštajućim se. Dele dakle zdravo ljude, koji pred bregom, od ljudih, koji za bregom žive. Slavjanski narod pak ne stoji za bregovima Tersta, on stoji na bregovima: On je od iskoni gorsku ravninu zauzeo, koja se od Cille i Ljubljane do jadranskoga mora proteže. Kad bi reka jedna sa gorske ravnice u moro uticala, ne bi joj priroda na putu bila, isto tako jedna prirodna granica ne bi bila nikakva zapreka slavenskome narodu, koji takav tek samo na pribrežju morskome nalazi. Tamo, gdi planine ravninu od ravnice dele, čine dobru i tvrdu granicu. No ovo ne čine pri Terstu. Nema tu pred gorama druge ravnice do valovah jadranskoga mora. Gorske ravnice prostiru žile svoje duboko u more, i grad je od časti na većto uzvisenoj zemlji, od časti izpod brega sazidan.

Gore čine i zato dobru prirodnu granicu, budući da su prirodna obrana onih naroda, koji u njima žive. One su tvrđinje, koje je Bog narodima podario. No na podnožju gore ne sme nikakav drugi narod stoji, do onoga, koji na verhu nije stoji; ne sme zato, jer ne može. Slavni, koji su čak do Opčine gorske ravnice sami obitaelji, imaju savršenu neprekoslunu oblast nad onom stranom, koju Terst zauzima. Oni smedu mirno i brez straha naseljenje grada, pa baš i stranog surovog naroda, gledati, počem ovaj ne može, ma kako silan i na broju velik bio, prijta-zanje onima oduzeti, budući da su ga od same prirode dobili. Spuštajuć se s gorske ravnice mogu, kad hoće, grad pod sobom saterti, i žiteljo njegove u more sagnati. Ali Terst, koji se protiv okolo stojećih gorah braniti ne može, u stanju je svakog od mora opasnosti protivstati; može, ako je dobro utvrđen, svaki brod, koji mu se s neprijateljskom naměrom približava, u ništa preobratiti; dovoljni dokaz, kako mislimo, da tada ne čini gora, već more granicu prirodnu. Terst prinadležu Avstriji po dvojakom pravu, po slobodnoj pogodbi od leta 1382 i po svome zemljopisnome položaju unutar prirodnih granicah, koje su slavenskima narodima naseljene, koji su svojo politične sudbine sa onima drugih narodaš sjeđinili. Grad prinadležu Avstriji i još po jačem pravu — *samoodržavanja*. Odulečen od močnijega živoga drveta, koje ga derži i brani, bi se Terst, slaba grana, na ništa razpao. Mnogo jih je možda ljudih unutar granicah istoga grada, gradjanah stranih zemaljah, kojih serca požudno za svojo domovinu, i nikako za Avstriju, osčćaju. Neka je tako. Njihova serdca neka budu njihovoj domovini oběrnuta. Ovdě uživaju samo goštoprimstvo, za koje su prosili; ali neka nikad ne zaborave, da u kući svojoj samo gospodar prava ima, a da gost nema drugog, do kuću, ako mu se u njoj ne dopada, ostavili.

Književstvo.

Radost mi serce napunjiva, kada vidim, da se slavjanski duh toli krepki, i da Slavjani iz hiljadelčtoga sna počimlju probudivati se i sve svetlije i svetlije iskre bistra svoga uma puštati; a serce mi igra u rado-sli, što imam priliku domoradcam i rodoljubiteljem priporočiti včrstan je-dan proizvod slovenske umetne glave.

Naš lepopsatelj i učitelj lepopsija u c. k. normalnih školah u Terstu *Ivan Levč* na svojem polju dočrao do zrlosti sad ili več iskrenoga truda, ko čé svakomu voditelju dečce veoma dopasti se; posebno jerbo maleno ovo deło u prostom jeziku slovenskom i isto Nemce nadvisi, i nam jedan nov do sada ne poznat put lepopsija odvori i kaže. I. Levč zapazio je najpre u mnogolčtnom svojem izkustvu, da u lepopsu — ako ne-čemo, da deca kao što do sada žalibože toli često, u želji svojoj, berzo i lepopsnikom postanuti, od naučenoga odučiti i novoga beržiega pisanja priučiti se mora — najpervi i najglavniji zakon biti ima: Da se ruka dečinstka već od početka navadja na berzopis, da se nauče najprije lagano gibivosti i okresnosti u lepih pismenah, i da si ova toli prisvoji, da ih neće više zaboraviti ili pokvariti si.

Čujte, što on sam o tom reče:

„Ako se deca već iz početka navade uredne poteze berzim i prostim gibanjem ruke načinjati i slike ili forme prisvojití si, hoće im ove bez dvojbe i za budućnost ostati, a prazna ona misao, da se način pisanja pozdnijim berzim pisanjem pokvari, bit oprovčrgnuta; dapače čé se ovim načinom ruka čim dalje tim više u pisanju razvijati i tim lepša i prijetnija bivati, čim bude ruka više se navadila berzoga pisanja.“

Celo ovo deło imat čé okolo dva tabaka o načinu lepopsnom i o vladanju učitelja kod podučavanja, i trideset izglednih listah ili primčrah za pisanje. Nekoji iz ovih rukovode učitelja u včžbanju i vodenju k berzopisu; drugi služu včžbanju slovah ili pismenih spodobah, koje on lepo razumljivo i razgovetno iz korčnitih i pervinskih potezah ili čertah razvijati i slagati naučava. Ovoj naměri služu ponajviše list, na kojem nam predstavlja kako se sva pismena iz korčnitih čertah korak po korak proizvajaju i slažu.

Dodan jest takodjer pis rimski u svojih prostih i uredenih potezih — zatim gotički sa lepimi uredi, i posebnimi ciframi; a naposlé serbski ili Kirilica po Vuku Stef. Karadžiču. Ova poslednja priloga osobito priporu-čiti čé po mojih mislih ovo deło. Jerbo tko da ne želi, da se što prio to više svak izobražen Slavian nauči i latinski i kirilski jednako gladko i lepo čitati i pisati, kao što čitamo i pisemo malo da ni svi latinski i nemački? — I u izvanjskoj spodobi bit čé deło izvčrstan i svakomu do-padljivo; krasan naslov seva iz značajnih slovenskih bojah, i isto tako biti čé lepo svezano. Dodane slike kažu deržanje tela, ruke i pera kođ pisanja.

Na svitlobo iziči čé ovo književno deło na troškove složitelja, ako ni prio, barem mes. Rujna o. g. i toli jeftinvo koliko bit čé moguće.

Nove knjige.

Naravoslorje, nove od častlīga gospodina *Dragulina Robida* većto i izradno na slovenskome jeziku spisane knjige moći čé se doidućega mčseca u stanišu slavenskoga družtva za 36 krajcarah dobiti.

Napoved Slavjanskoga Rodoljuba.

Nastoječi list možda čé predposledni ovoga časopisa biti, koji čé s mčsecom Avgustom prestati dotle, dokle Slavensko družtvo u snazi ne bude sobstvenoga urednika najmiti.